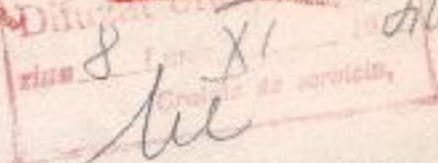

Mai amuză și jale.

Pravdă are un leș și asta
un leș și la dachia

MUNTA IN SCMES

Povestim despre locuri depărtate, atât de depărtate azi, încât celui ce vă vorbește parcă nu-i vine a crede că a poposit cândva în casele oamenilor de acolo, că și-a așezat fonograful pe mesele lor, că a împărțit cu ei pâinea și slănina. Ne mutăm cu gândul dincolo mult de Valea Mureșului de Sus, dincolo de a Someșului de Mijloc, într'un ținut a cărei așezare o cunoaștem cu toții: se învecinează la răsărit cu Năsăudul, la miază și cu Clujul, la apus cu Sătmărușul și Sălajul, la miază noapte cu Maramureșul.

Viața țărăneasă de pe această întindere de pământ seamănă cu a românilor de pretutindeni, firește cu deosebiri de amănunt care dau fiecărui loc o înfățișare deosebită și-i sunt cuvânt de îndreptățită mândrie.

Și aici necazul omului se revarsă în cântece de jale, iar izvoarele poeziei populare sunt cele cunoscute din toată România: dragostea, mai cu seamă și natura, fiindcă nici aici, cum bine crede poporul, nimenea nu tragă ca femeia iubeată și ca hoțul,

Că ea cânta derului
Și el cânta condruului.

Mai este și soarta jalnică a fetelor, asemenea cunoscută în toată suflarea românească dela sat:

Măicută când m-ai făcut,
Ție bine și-a părut,
Nimica nu te-a durut,
Numai un deget dela picior,
C'ai gândit că sunt fecior.
Dac' ai văzut că sunt fată
Te-a durut inima toată.
Cu mâna m' ai legănat,
Cu gura m' ai blestemat,
De-oi muri să ard în foc,
De-oi trăi să n' am noroc;
De-oi muri să ard în pară
De-oi trăi să n' am tihneală.

Și mai sunt și chinurile vieții prin străini, știute și ele:

Greu îi mai e a trăi
În țară cu străinii.
Iau cuțitu să-mi tai pită
Laerimile din ochi pică.

Atât de puțin se deosebește Someșul de părțile învecinate ale Ardealului, încât anevoie poți spune ce este numai al lui în muzica de acolo. Melodiile cântecelor - ale horelor, zic someșenii - dovedesc că ne aflăm la o cruce de drumuri, la locul de întâlnire a multor înrâuriri. Peste munții care despart Someșul de Maramureș, au pătruns mai întâi cele două feluri de cântări moroșănești: hora bătrânească și hărele mai noi. Cea bătrânească este una singură, numită, dincolo de creste, "Lungă" sau "A frunzei" sau altfel. Surorile ei dau ocol Carpaților, prin Bucovina, Moldova, Muntenia și Oltenia. Cântare ciudată, intrerupte de sunete guturale care taie cuvintele prin mijloc, azi tot mai rară și tot mai rar cântată bine, fiindcă:

La hora moroșănească
Trebue om să o horească,
Nu numai s'o necăjească.

Dimpotrivă, horele maramureșene noi seamănă mai curând a jocuri domoale și legănate. Din Maramureș s'au lăștit la sud spre Someș și dela Borșa spre Năsăud. Pe când cea bătrânească nu a depășit poalele munților, acestea au pus stăpânire pe județul întreg și au înaintat spre miază zi, dincolo de Năsăud, către Mureș. Femeile leagănă câte odată pruncii cu ele.

Ha Cu totul alt soi de cântare a coborât dealungul Someșului, dela Năsăud, anume acele melodii bătrâne molcome, unde glasul rotește mereu în jurul câte unui sunet, învăluindu-l parcă prelung. Și cântecele năsăudene s'au răspândit peste tot ținutul și trăiesc la o laltă cu celelalte în lumea țărănească someșeană.

De partea lui, Bihorul a dăruit vecinului dinspre răsărit, melodiile sale mai aspre și mai despuiate de podoabe. Nu pare că s'au putut strecura prea departe spre apus, dar spre miază noapte au ajuns până sub hotarul dinapre Maramureșen. Insfârșit, dinspre Cluj, Someșul a primit și melodiile ale Ardealului de sud, dintre cari vom asculta una peste câteva clipe.

Și în Someș umblă la Crăciun colindători prin sate. Someșul nu este un județ prea bogat în colinde, totuși colindă acolo în cele mai multe sate tot norodul, și copii și flăcăi

și fete mari, și oameni însurați, și bătrâni. Strigă la fe-
reastră: "Lăsați Crăciunul în casă?", ca la sau:
"Slobod fi a veseli?". Și mai întotdeauna li se răspunde:
"Slobod". Ca în tot Ardealul, copiii nemulțumiți de daruri,
batjocoresc gazdele, ca la Meluț de pildă:

Noi umblăm și colindăm
Și nimic nu căpătăm,
Numa-o coajă de mălăi
De când a fost tata crai
Și răzătură de pe batră,
De când a fost moașa fată.

Din Nicula, din Agriș, din Dobric s'a cules câte o va-
riantă a Mioriții, cum o știu colindătorii ardeleni:

Sus la munte, la munte
Sântu-mi trei păcurărei,
Unu-i mai micu'ntre ei.
Cel mai mare așa zicea:
"Toarnă frate oile"
Mijlociu așa zicea
"Toarnă frate oile"
Cel mai mic așa zicea
"Eu de să văji să mor
Pe mine să m'astupați
În strunguța oilor,
Lângă țarcul mieilor,
Și trâmbița mea cea mare
Să mi-o puneți la picioare,
Fluerașu cel de argint
Să mi-l puneți pe mormânt,
Când a sufla vânt fierbinte
Fluerașul să mă cânte,
Când vântuțu a sufla
Trâmbița a trâmbița.

Ca în toate satele românești, și în Someș cântarea ru-
delor se ridică la căpătâiul morților, iar înmormântarea nă-
sădeană se aseamănă cu cea din vecinătățile județului. Bo-
cetul rostește aceleași mustrări pentru neîndurarea mortului,
aceleași genuri ale celor rămași, aceleași vești pentru cei
de dincolo, iar melodia lui trage a Sălaj. Ca pretutindeni,
moartea privește obștea întreagă și mai toți iau parte la
desfășurarea ritualului moștenit, cel puțin însoțind mortul
până la groapă. În asemenea împrejurări se vădese mai limpe-
de legăturile puternice care unesc pe toți cei ce la o laltă
alcătuesc acel tot închis și de sine stătător, căruiă îi si-
cem sat.

Dar sãrbãtoarea cea mare a satului este fãrã indoialã nunta. Someșul are obiceiuri de nuntã deosebit de bogate și pe alocurea surprinzãtoare, la Dobric de pildã, dincolo de Lãpușul românesc, spre munte, unde ne închipuim cã ne aflãm acum.

Ca sã fie nuntã e nevoie întâi și întâi de un mire și de o mireasã. De obicei s'au întâlnit și s'au dat în dragoete la joc. Fetele prețuiesc la flãcãi mai ales semnele bãrbãției: le plac, imi mãrturisea una, "bãeșii care joacã bine, care chiuie bine, care sãrutã bine". E mai greu de spus ce iubesc mai mult flãcãii. Judecãnd dupã unele strigãturi, disprețuiesc fete scunde: "Dragã mi-i lelița'naltã,
Cã-mi dã gura peste poartã,
Dar lelița mititea
Se'ntindea și n'ajungea".

De douã lucruri se tem fetele mai cu seamã: de mãritatu'n silã și de mãritatu'n alt sat.

Maicã, mãiculița mea
De ți-a fost dragã lumea
Dupã urât nu mã da;
De ți-a fost drag a iubi,
La urât nu mã sili.

Și tot astfel:

Cu învoirea pãrinților ține seamã mai întâi de latura economicã, fiindcã:

Necãjit e omu Doamne
Când se culcã și nu doarme,
Când își dã boii pe junci
Și fetele dupã slugi.

Dar împotrivirea socrilor nu este numai decãt o piedicã:

Bade, bãdãgorul meu
De s'ar mã-ta mãcina
Pe moarã ca fãrina
De ne-om fi dragi ne-om lua;
Și de s'ar mã-ta sãrobi
Pe piurã ca sãmburii
De ne-om fi dragi ne-om iubi.

Până una alta, cum foarte gingași spun câteva versuri, se poate nuntă și fără preot:

Mai bădiță Gheorghilăș
După tine ducem'ași
Eu mi-ar trebui nănași,
Nici popă să ne cunune,
Numai tu cu vorbe bune

Dacă părinții nu vor și nu vor, îndrăgostiții nu mai așteaptă mult, ei fug împreună în vreun loc pustiu, la pădure, "în ceva căsoaie", așteptând împăcarea cuscrilor, de care aflând printr'un om de credință, se întorc în sat, fiecare la casa lui. D

Dar pentru o nuntă nu ajunge o pereche de miri și două rânduri de cuscrii; mai trebuie o seamă de oameni și de lucruri, începând cu preotul și cu diaconul. Preotul apare întâi cu vreo trei, patru săptămâni înainte de nuntă, în casa fetii, "la credință", unde mai sunt față mirii, cuscrii, și ceva unchi de ai lui". Intr'un blid cu boabe de grâu stă o lumânare impletită din trei vițe, desfăcute la vârf și aprinse. Lângă blid, farfurii cu plăcinte, jumere fripte, sarmale, pâine și horincă, marea vrăjitoare a nunții. Toți spun un "Tatăl Nostru", preotul slujește și aruncă cu grâu peste cei de față, zicând: "Să se'mlădească ca grâul". Mirii schimbă basmale, iar în urmă preotul aruncă blidul cu grâu peste casa. Mesenii, aprinși de horincă, cântă cântece de jale. Uneori vin de pe acuma și lăutari; atunci lumea, "dacă se îmbată poate să și joace", vreo someșană, vreo țigănească sau vreo învărtitură. Lăutarii sunt trei, două vioari și un contrabas, sau în graiul locului; primașul, ala cu coantra sau contralăul și ala cu gorduna sau gordunașul. Mireasa are pe ai ei, mirele pe ai lui.

Da ca să se pornească nunta de-a binele, tot se mai cer multe, și mai ales mulți: druște, chemători, ategar, tarosti, nași, bucătari, socăcițe, paharnici, pușoași, toporari, mieresucă mică, frați și înfărășit un copil. Pregătirile încep de Joi: să fac colacii cei mari ai miresei, druștelor și tarostilor, implețiți din trei și deasupra "cu fel de fel de formule de flori". Mireasa "chiamă de soră" prietenele care-i vor fi druște.

Vineri dimineața vestitoarele acestea se îmbracă de sărbătoare: în mână dreaptă țin măcășul, un băț împietrit de prietenul fiecăreia și împodobit cu panglici și flori. Pe brațul drept iau câte unul din colacii mari, peste care pun năfrâmi și câte o cunună de flori. Merg două câte două și calcă toate casele satului până la una. Dau bună ziua când intră, se așează, beau câte un pahar de holincă, apoi deodată se scoală, se întorc cu fața la răsărit și una din ele spune o tarostitură sau cum am zice noi aici, o colăcășie. Nicăieri tarostiturile nu au întinderea celor din Dobric. Cât ține nunta, se tarostește întruna. Tarostește tarostele, tarostesc druștele, mireasa, nașii și de voie, de nevoie, tarostește și preotul. Când poftesc lumea la nuntă druștile zic:

Mulțumim lui Dumnezeu și D-Voastră
C'am aflat gazdele în pace
Precum și nouă ne place.
Când cocorul a cântat,
Înălțata împărăteasă s'a sculat
Și la vale a alergat
Și pe față s'a spălat,
Lui Dumnezeu s'a rugat.
De ce s'a rugat Dumnezeu i-a dat.
Este cuvânt întâia oară
Dela milostivul Dumnezeu
Dela 12 sfinți apostoli,
Anume dela Bădă Ion și Iolea Maria,
Care o fiică duceătoare
Peste deal în depărtare.
Vă poftim și vă poștește
Pe Sâmbătă seară
Pe Duminică dimineață
La un scaun de hodină
La un pahar de bătură,
La mai multă voce bună.
I-a rânduit Dumnezeu
Ceas de căsătorie,
Zi de bucurie,
Nu poate face fără alți oameni de omenie,
Fără tinerii satului,
Fără bătrânii satului.
Vă poftim și vă poștește.
Să nu gândiți că suntem ceva cealăcușie
Că suntem cu colac de grâu frumos,
Ca pielița lui Cristos
La colac năfrâmi de mătășă
Cum poartă și înălțata împărăteasă;
La macău struț de busuioc,
Cum poartă și înălțatu împărat în clop.
Și vă rog să ne iertați,
Că nu prea știm
Și câte știm

10

Ne păzim și le gresim,
Că ne așteaptă înălțata împărăteasă
Cu coatele pe masă,
Cu ochii pe fereastră,
Cu mesele așternute,
Cu paharele umplute,
Numai să merem mai iute.
Vă poftim bună ziua.

Nici o grijă: cei poftiți vor veni cu toții, că

Dragu-mi a mere'n nuntă
A bea vinaț și palincă
Și a ochi cu ochii mei
La trei, patru voinicei.

La întoarcere mireasa își ospătează druștile și le adăpă cum se și cuvine, cu horincă. Nu le va mai vedea până Sâmbătă seară. Să La plecarea lor, intră în slujbă pușcașii, care trag câteva focuri.

Odată cu mireasa, mirele își alege și el vestitorii lui numiți chemători. Chemătorii colindă satul tot Vineri, poartă ca druștile câte un colac și câte un măcău încărcat cu clopotici. Rostesc aceeași tarostitură, înlocuind numai: "Inălțata Impărăteasă", cu "Inălțatul Impărat".

Sâmbătă seara strânsură și joc la mire și mireasă. La mire patru druște, alese de mireasă "lucră pe steag" și cos cununa miresei. Prin steag se înțelege o năframă mare, împăturită colț peste colț și întinsă peste o vargă de stejar de care se leagă o cunună de flori și o "cure de clopotici". Pe marginea năframii fetele atarnă panglici colorate "incornate așe în colțuri". Când e gata, steagul se dă stegarului. Lucrul și jocul se încheie cum era de bănuț, cu horincă multă. În timpul jocului s'au strigat aici cele dintâi strigături de nuntă. Strigăturile acestea fac parte din întregul nunții, ca și tarostiturile, steagu, colacii și horinca. O parte sunt laude aduse miresei sau mirelui:

Tu mireasă țucu-te
Bine ți se șede așa,
Ți se șede cu cunună
Ca și cerului cu lună,
Ți se șede cu măgele
Ca și cerului cu stele.

Sau:

Harnică maică ai avut
De așa mândră te-a făcut,
Te-a făcut cu părul creț
Și te-a vândut fără preț.

Sau:

Ce mireasă avem noi
Și frumoasă și cu boi,
Boii-s buni de plugărit,
Cu mireasa de trăit;
Boii-s buni de pus în brazdă,
Cu mireasa te faci gazdă.

Alte strigături dau mirilor sfaturi:

Tu mireasă, miresucă
Fii bună și ascultătoare
Ca pământul sub picioare,
Fii bună și ascultă bine
Ca pământul de sub tine.

Sau:

Tu mireasă, miresucă
Când te-a trimeteșu vecini
Nu șede mult în minciuni
Vin acasă cu de grabă
Că la bărbat fi fi dragă.

Sau:

Tu mireasă, miresucă
De ți-a fi mirele drag
Il îmbracă ca pe-un steag,
Să crepe hădele'n prag.

E firesc ca mirelui să i se vorbească ceva mai apăsat.

Și tu mire, fătule meu
Nu purta mireasa rău,
Că noi suntem neamuri multe
Și te-om bate de te-om rupe.

Strigăturile cele mai răspândite și mai însemnate sunt însă acelea care amintesc miresei câtă dragoste părăsește și ce scartă rea o așteaptă. Eu amintesc cu o cruzime a cărei singur înțeles pare a fi un soi de bună cuvânt rurală față de părinții de care se desparte. Astfel i se strigă:

Tu mireasă, miresucă
De-ai ști cum e măritată
Slujnică te-si fi băgată,
Nouă ani ai
La nouă crai
Și iar opt la pătrupop
Numai să fii om slobod
Și vreo patru la diacu
Numai să nu fii cu dracu.

